

In hoeverre Schillebeeckx grenzen verleggend was wil ik belichten aan de hand van een onderwerp waar ik me tijdens mijn stage bij het katholiek documentatie centrum mee bezig heb gehouden. Het derde en laatste proces tegen Edward Schillebeeckx dat liep vanaf 1981-1986, en ging over de boeken "Kerkelijk Ambt" en "Pleidooi voor mensen in de kerk". Het benaderingsverschil dat centraal staat in dit proces belicht, naar mijn idee, in hoeverre Schillebeeckx grenzen verleggend was.

Een duidelijke aanleiding voor dit derde proces ontbreekt. Het is slechts bekend dat de Congregatie een onderzoek wilde. Naar aanleiding van het verzoek van de Congregatie werd er een commissie ingesteld door de Dominicanen die een onderzoek deden naar het boek. De commissie oordeelt op 26 maart 1982 dat er geen bezwaren zijn tegen het boek, afgezien van enkele historische bezwaren die Schillebeeckx zelf bespreekt in een artikel voor "Tijdschrift voor Theologie".

Kennelijk was de Congregatie het niet eens met dit oordeel en op 27 oktober 1982 volgde een brief met vragen. Deze wordt beantwoord door Schillebeeckx. Hierna blijft het lange tijd stil, maar dan volgt het schrijven van de Congregatie *Sacerdotium Ministeriale*, een brief aan de bisschoppen om hen te adviseren over een bepaald onderwerp. Er volgt enige tijd later wederom een brief aan Schillebeeckx, waarmee hij geïnformeerd wordt van zijn foute onderzoek in zijn boek, aangezien *Sacerdotium Ministeriale* niet wordt onderschreven door Schillebeeckx in "Kerkelijk ambt". Er volgt nog een antwoord van Schillebeeckx, maar het is duidelijk in de woorden van Schillebeeckx en de Congregatie "le dernier mot à été dit". Schillebeeckx moet *Sacerdotium Ministeriale* onderschrijven anders volgen sancties. Verder merkt de Congregatie op dat de kwestie rondom de 'buitengewone bedienaar' niet meer open is voor discussie door *Sacerdotium Ministeriale*, dus dat de discussie tussen de Congregatie en Schillebeeckx op dit moment ten einde is. En daarmee, conform de *Nova Ratio Agendi*, komt het proces ten einde. Ze wil deze laatste brief publiceren, en zal dit ook doen binnen 30 dagen met hopelijk de instemming van Schillebeeckx.

Dan zorgt de magister-generaal van de Dominicanen, Damian Byrne, voor een gesprek tussen Schillebeeckx en Ratzinger. Over deze kwestie zegt Schillebeeckx in zijn persconferentie op 22 januari 1985: "Ik heb in mijn onderhoud met kard. Ratzinger hem dan ook gezegd dat ik een beroep op een 'buitengewoon bedienaar' niet nodig had om een ecclesiologisch-zuivere oplossing aan te reiken voor het feitelijke slop waarin de ambtsopvatting en -praktijk terecht is gekomen en dat daarover in mijn nieuwe boek geen woord is te vinden. Het manuscript was toen bovendien al bij de uitgever."¹ Hierna volgt correspondentie over een artikel dat in *L'Osservatore Romano*, de krant van het Vaticaan, gepubliceerd zal gaan worden. Dit artikel zorgt voor enige ophef. De kranten in Nederland koppen met teksten als Schillebeeckx op zijn knieën gegaan voor 'Rome'? Schillebeeckx antwoordt op een persconferentie dat hij zijn stelling niet terugneemt, maar radicaliseert! Dit doet hij in zijn nieuwe boek "Pleidooi voor mensen in de kerk".

Dit boek lijkt het antwoord van Schillebeeckx op *Sacerdotium Ministeriale*. Maar de Congregatie blijft uiteindelijk teleurgesteld achter, aangezien Schillebeeckx erover zwijgt. Daarom moet de Congregatie concluderen dat het onduidelijk is wat Schillebeeckx stelling over *Sacerdotium Ministeriale* is. De Congregatie waarschuwt de gelovigen, middels een *notificatio*, daarom dat er leerstellige onjuistheden in beide boeken zijn te vinden. Een veroordeling blijft dus wederom uit.

De theologische discussie in deze brieven lijkt te zijn gestoeld op een benaderingsverschil. Schillebeeckx stelt dat vanuit het pastorale de theologische nood duidelijk wordt, en dat de dogmatiek/theologie hier ruimte voor kan maken. Omdat het al gebeurt in de praktijk, staat er niet ter discussie dat Schillebeeckx dit wil, maar de kerk wil het aangezien leken het al praktiseren. Dit is ook hoe Schillebeeckx zelf de situatie samenvat tijdens zijn persconferentie in 1985: "In mijn brief van 30 juli 1983 aan J. kard. Ratzinger schreef ik dat de Congregatie van de Geloofsleer mij een grondstelling toedichtte in 'Kerkelijk Ambt', die in dit boek nergens wordt verdedigd. Ik heb daarin gezegd dat de grondstelling van mijn boek is:

1) dat in feite hier en daar inderdaad 'leken' voorgaan in de eucharistie, 2) dat ik dit ecclesiologisch gezien een ongezonde en abnormale situatie vind (Kerkelijk Ambt, nederl. 2de editie, p. 149, 151 en

¹ Schillebeeckx, E. (1985) "Verklaring van Edward Schillebeeckx over de ambtsopvatting in zijn boeken", *Tijdschrift voor Theologie* 25 nr. 2.

zie p. 82), 3) dat DAAROM aan gelovigen, zoals 'pastorale werkers', die in feite een christelijke geloofsgemeenschap leiden en bezielen, een aangepaste kerkelijke erkenning en dus handoplegging gegeven moet worden. Dat was en is en blijft mijn grondstelling, ook in het nieuwe boek.”²

Het is belangrijk om hier op te merken dat Schillebeeckx een situatie opmerkt in de praktijk en dus niet dat hijzelf deze situatie of nood heeft verzonnen, waarvan de Congregatie in eerste instantie wel lijkt uit te gaan. De Congregatie vindt niet dat er een verandering moet plaatsvinden vanwege deze situatie, maar dat de situatie niet mag plaatsvinden. Zij beschuldigt Schillebeeckx er van dit te willen veranderen, maar het twistpunt is hier dat Schillebeeckx niet vindt dat hij dit vindt, maar dat hij een (bestaande) situatie beschrijft die hij ongezond vindt. De Congregatie is van mening dat deze situatie überhaupt niet kan of moet bestaan, en dat veranderingen hierin kunnen zorgen voor verkeerde opvattingen rondom het ambt en ook kan leiden tot een ambteloze kerk. Na de publicatie van “Pleidooi voor mensen in de kerk” volgt er een onderzoek naar dit boek en dan publiceert de Congregatie er een *Notificatio* over op 15 september 1986.³ De Congregatie is niet zeker of Schillebeeckx met dit nieuwe boek instemt. Ze schrijft: “Evenwel, al is het schrijven *Sacerdotium Ministeriale* daarin niet het voorwerp van een formele weigering, het is evenmin voorwerp van een verklaring van instemming, doch eerder van een kritische analyses”.⁴ De *Notificatio* wordt besloten met de mededeling: “Om deze redenen ziet de Congregatie voor de Geloofsleer zich verplicht te besluiten dat het ontwerp van het Ambt, zoals dat door professor Schillebeeckx is uiteengezet, op belangrijke punten niet in overeenstemming is met het onderricht van de Kerk. Haar zending met betrekking tot de gelovigen maakt het haar tot een plicht dit oordeel openbaar te maken.”⁵ Dit lijkt een haast anticlimactische conclusie. De discussie valt stil. Aangezien zij nu concludeert dat hij er niet per se mee akkoord is gegaan, maar het ook niet ontkracht. Er volgt geen straf, slechts de conclusie dat ze vindt dat ze de gelovigen moet inlichten dat haar oordeel is dat het ambt, zoals bij Schillebeeckx uiteengezet, niet overeenkomt met de leer van de Kerk.

Uiteraard volgt een weerwoord van Schillebeeckx in de epiloog van de Franse editie van “Pleidooi voor mensen in de Kerk” op deze *notificatio* van de Congregatie voor de Geloofsleer. Hij heeft niets aan te merken op hun eerste kritiek, namelijk dat hij zwijgt over de buitengewoon bedienaar, en daarmee ook zwijgt over het wel of niet aannemen van *Sacerdotium Ministeriale*. Het tweede punt gaat over de volgens de Congregatie presentatie van Schillebeeckx van de sacramentele wijding als een niet-wezenlijk gegeven van de apostolische successie. Schillebeeckx wijst erop dat het zeker wezenlijk is, maar niet het enige gegevene van de apostolische successie. Als laatste punt wordt de methode van Schillebeeckx bekritiseerd door de Congregatie. Aangezien een theoloog volgens de Congregatie historische argumenten en exegetische argumenten mag gebruiken, maar slechts met aandacht voor “de levende overlevering van heel de Kerk en met de analogie van het geloof”.⁶ Schillebeeckx merkt op dat hier weer wordt gedoeld op *Sacerdotium Ministeriale*. De Congregatie heeft duidelijk gemaakt dat dit schrijven in het logische vervolg staat van de traditie, dus de levende overlevering van de Kerk. Schillebeeckx concludeert dat de declaratie van de Congregatie, dus *Sacerdotium Ministeriale*, onder vuur ligt. De Congregatie zou er op wijzen dat hun

² Schillebeeckx, E. (1985) “Verklaring van Edward Schillebeeckx over de ambtsopvatting in zijn boeken”, *Tijdschrift voor Theologie* 25 nr. 2.

³ Acta Apostolicae Sedis 79 (1987), 221-223. Beschikbaar op: <http://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-79-1987-ocr.pdf> [Geraadpleegd op: 1-10-2015]

⁴ Kardinaal Josph Ratzinger (1986) *Aankondiging over het boek “Pleidooi voor mensen in de kerk” van prof. Edward Schillebeeckx O.P.* Beschikbaar op: <http://www.rkdocumenten.nl/rkdocs/index.php?mi=600&doc=189&id=0> [Geraadpleegd op:1-10-2015]

⁵ Idem

⁶ Idem

schrijven in het verlengde ligt van de traditie en dat het dus een logische denkwijze is. Het is wederom een punt waarover de partijen het niet eens zullen gaan worden.